

ve munkatársai is részt vesznek az oktatásban, rajtuk kívül állandó óraadóink vannak a cigány nyelvekből (*Papp Gyula* és *Orsós Anna*), továbbá rendszeresen meghívott tanárnként kurzusokat tartanak a cigánykutatás neves szakemberei az egész országból.

Arra törekszünk, hogy jó kapcsolatot építsünk ki a kaposvári Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskola és a Zsámbéki Katolikus Tanítóképző Főiskola romológia tanszékével. A kapcsolat legfontosabb eleme – a tapasztalatcserén kívül – az volna, ha az egyetemi szak, majd a doktori program szervezésével teljessé válna a cigánysággal kapcsolatos felsőfokú oktatás és kutatás szerkezete, s lehetővé válna az előrehaladás a főiskolától az egyetemi diplomáig, sőt a PhD-fokozat megszerzéséig.

A kutatómunkában nagymértékben számítunk az érdeklődő hallgatók és doktoranduszok részvételére is. Egyelőre néprajzi, bibliográfiai kutatásokat folytatunk, illetve bekapcsolódtunk egy kistérségi fejlesztési projektbe. A Baranya Megyei Munkaügyi Központ-

tal és a Baranya Megyei Pedagógiai Intézetel együtt a Dél-Dunántúl cigány lakosságának képzettségi és munkaerőpiaci helyzetét feltáró vizsgálat és a helyzetüket javító projektek kidolgozását tervezzük. Azt reméljük, hogy romológiai/ciganológiai műhelyünk részt vehet a város és a térség cigányságával kapcsolatos kutató-fejlesztő munkákban is.

Ennek érdekében szeretnénk jó viszonyt kialakítani, illetve fenntartani Pécs, valamint az egész dél-dunántúli régió illetékes intézményeivel (pl. MTA RKK DTI), kisebbségi szervezeteivel, a cigányság oktatásában részt vállaló iskolákkal.

Konkrét munkaerőpiaci kooperációs kapcsolatba léptünk a Baranya Megyei Munkaügyi Központtal, valamint a Pécsi Regionális Munkaerő Képző és Átképző Központtal. A viszony kialakításában a regionalitás elvének érvényesítésére és a kooperációs stratégiai fejlesztési folyamatban való szerepvállalásra törekszünk.

Csánicz Szabolcs–Cserti Csapó Tibor

Egy új iskolai kultúra kibontakozásának lehetőségei hazánkban

Reális és távlatos fejlődési irányok és utak az iskolai nevelési programokban

A Pedagógiai Programok és a Helyi Tantervek elkészítése tagadhatatlan változásokat eredményez iskoláinkban. A sok probléma, nehézség és segélykiáltás ellenére, ami történt, az korszakos jelentőséggel bír. Érthető az ellenérzés, néhány iskolában az értetlenség, de úgy gondolom, a többség megértette, hogy miről is van szó valójában. Arról, amiről az utóbbi évtizedek a legkevésbé szóltak a magyar pedagógiában.

Önálló, felelősségteljes döntésről, programalkotásról, egyéni arculat, karakter kimunkálásáról.

Megszűnt végre az uniformizált struktúra, a legfontosabb nemzeti alapokat a közös követelményeket tartalmazó nemzeti minimumban rögzítettük, a többi az iskolahasználók, a helyi társadalom gondja. Nem a probléma lerázása ez, hanem a kisközösségek felértékelődése, nagykorúvá minősítése, hogy azok a saját

ügyeikben dönthessenek önállóan saját iskolájukról, és az ott követendő pedagógiáról. Az iskolai programok jelentős része így kapcsolódik a helyi települési adottságokhoz, sajátosságokhoz. Így megjelenik iskolatípustól függően a városi, falusi iskola közti különbség – nem pejoratív értelemben –, a földrajzi környezet, a szociológiai adottságok, a szer-

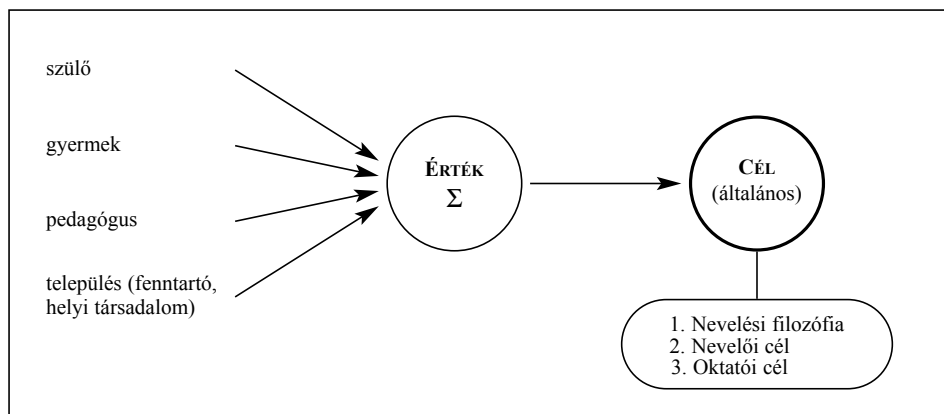
kezet, a társadalom rétegződése, a kulturális adottságok, a település infrastruktúrája, a kapcsolatok a régióval és más fontos tényezők. Ebben a sorban igen fontos a helyi társadalom, a civil szervezetek szerepe, önszerveződésük szintje, hatásuk az iskolai munkára. A továbbiakban azt kísérem meg kifejtetni, hogy a helyi települési adottságok hogyan adhatnak egyéni arculatot az iskolai pedagógiai programokon keresztül az egész iskolai kultúrának. Életszerű, valóban az iskolahasználók számára értékes iskolát, csak a helyi feltételek alapos és mélyreható megismerése és elemzése által, elemző, értékelő, helyzetmeghatározó, feltáró munkával lehet „csinálni”. Hosszú távon biztosan csak így érdemes!

Az iskola arculatát meghatározó tényezők

Iskoláink arculata a múltban sem volt egységes. Pedagógiai Program és Helyi Tanterv nélkül is rányomta bélyegét az iskolára a helyi társadalom, az iskolahasználók pedagógiai kulturáltsága, avagy éppen kulturálatlansága. Spontán, tudatos irányítás nélkül épültek be ezek a sajátosságok, befolyásolva az iskola egész működését. Az egyik legnagyobb előnye a most bevezetett rendszernek, hogy kevésbé enged teret a spontaneitásnak, esetleges beavatkozásoknak és az ezek nyomán keletkező pedagógiai rombolásnak, hanem ezzel szemben a tudatos építkezésre, beépülésre, tervezésre helyezi a hangsúlyt. Ez által feltétlenül javítja

a pedagógiai munka színvonalát, emelheti a pedagógus szakma társadalmi presztízsét is.

Főbb vonalakban azt mondhatjuk, hogy egy adott iskola arculatát az ezredforduló magyar társadalmában döntően az iskolahasználók és a helyi társadalom viszonya, valamint az objektív környezeti feltételek, helyi sajátosságok határozzák meg. Az iskolahasználók: iskolafenntartó, szülők, pedagógusok, gyermekek (a sorrend nem fontossági sorrend) mind-mind megfelelő szervezeteken keresztül beleszólási joggal rendelkeznek, az iskola arculatának meghatározásában jelentős szerepük lehet. Ezentúl törvényes joguk van a beleszóláshoz, mellyel élhetnek. A másik nagy csoportja az iskolát meghatározó tényezőknek a helyi társadalom. Összetettségében, bonyolultságában meghaladja az előbbieket, de vizsgálata fontos és szükségszerű, a helyi pedagógiai folyamatok megértéséhez. A gyakorlat azt mutatja, hogy a helyi társadalom döntően hat az iskola pedagógiai hitvallására, és egész kapcsolatrendszerére, a közösségben betöltött szerepére. Az objektív környezeti feltételek pedig mintegy direkt visszacsatolással hatnak az iskolára, hiszen az egész iskolai „életteret” befolyásolják. A továbbiakban az iskola pedagógiai hitvallását, és a helyi sajátosságok kölcsönhatását, azok megjelenését a pedagógiai programokban mutatom be. Az iskola arculatát meghatározó tényezők azonban most már nem mint spontán tényezők hatnak az intézményekre. Megfelelő módsze-

Az iskola arculatának meghatározása

rekkel és eszközökkel elérhetjük, hogy az iskola kultúrateremtő és kisugárzó erejénél fogva maga is alakítsa, formálja a társadalmat, s hozzájáruljon a szerves fejlődéshez. Ehhez természetesen az is szükséges, hogy együttműködés, kölcsönös partneri viszony alakuljon ki a helyi társadalom és az iskola között. A mindenkori politikai vezetés és a tudomány, kultúra helyi vezetőinek az lenne az egyik legfőbb feladatuk – ha nem a legfőbb –, hogy ki tudjon alakulni a kívánatos légkör, és a zavartalan fejlődés érdekében adottak legyenek a gyümölcsöző együttműködés feltételei.

Az iskola pedagógiai hitvallása

A pedagógiai hitvallás, lényegében azokat az értékválasztásokat tartalmazza, melyek alapján az iskola mindennapi munkáját végzi. Így nevelési súlypontokat, alapelveket rögzít. Az általános elméleti alapokon túl, a gyakorlat kiindulópontja a rövid, de világosan, közérthetően megfogalmazott hitvallás. Sikeres és eredményes alkotómunka az iskolában csak akkor képzelhető el, ha ezek az alapok reálisak, a pedagógusok azonosulni képesek ezekkel, és az iskola minden dolgozója e célokkal összhangban fejt ki tevékenységét. A pedagógiai hitvallás alapvető különbségeket mutat attól függően, hogy az iskola állami, önkormányzati fenntartású, alapítványi, magán-, vagy egyházi fenntartású oktatási intézmény. A fenntartó ebben az esetben annak az iskolahasználói igénynek a megfogalmazója, közvetítője, mely a plurális társadalmi gyakorlat jegyében az értékek sokféleségét és a választás szabadságát biztosítja az állampolgári jogok, valamint a törvényesség jegyében. A pedagógiai hitvallás akkor tölti be feladatát, ha a lehető legőszintébb módon megjelenik benne mindaz, amit az iskola alapértéknek tekint, és igaz, követendő célként kitűz maga elé. A rövid, tömör megfogalmazású anyagból a szülők is tájékozódhatnak, iskolaválasztásukat jelentős mértékben könnyítheti az ilyen típusú informatív tájékoztató. Célszerű „iskolai minőségi car-

ta” összeállítása is, mely ha lehet, még világosabban és tömörebben fogalmazza meg az iskola által választott és követendő értékeket. Esetenként arra is szükség lehet, hogy néhány területen fogalomtiszta, -magyarázó, -értelmező részekkel egészítsük ki az anyagot, hogy az esetleges félreértéseket, illetve fogalomzavart elkerülhessük. A pedagógiai hitvallás és az erre épülő többi dokumentum – a tantervek bontják ki mindazt, amit az egész NAT végső soron célul tűzött ki, vagyis hogy az iskolák ne legyenek sablonosan egyformák, de ugyanakkor a művelődési javak bizonyos köreit tekintve *egységesen magyar és európai kultúrát* közvetítenek minden tanulóknak.

Helyi sajátosságok az iskolai dokumentumokban

Az iskolai dokumentumok egyik sarkalatos pontja a helyi sajátosságok és adottságok beépülése az iskolai munka gyakorlatába. Természetesen az iskolafoktól és -típustól is függ az, hogy a külső környezet milyen hatásai érvényesülnek elsősorban az iskolában. Tudomásul kell vennünk azt, hogy az iskola nem elszigetelt intézmény, hanem nagyon is adott társadalmi-gazdasági közegben, adott kultúrával és hagyományrendszerrel rendelkező embereket lát el speciális szolgáltatásokkal. Ezek a speciális szolgáltatások a felnövekvő nemzedéknek az adott társadalomba való beilleszkedését, helytállását, valamint az értékteremtést, a hasznos és értelmes emberi munkatevékenység elsajátítását szolgálják. A továbbiakban a helyi sajátosságokat – a teljesség igénye nélkül – három területen: a városi, a községi és a halmozottan hátrányos települési környezetben elemzem, kiemelve a pedagógiai szempontokat és az egész iskolaműködésre nézve fontos területeket érintve. Fontos továbbá, hogy a helyi sajátosságok és az iskola viszonyában tükröződjön a tantervi realizmus. Az iskola nem szakadhat el az objektív valóságtól, attól a környezettől, melyben feladatait el kell látnia és amelyben a társadalmi szolgáltatásokat végzi.

Városi iskolák

Városi iskoláknál elsőként az adott város adottságaiból, hagyományaiból célszerű kiindulnunk. Meg kell néznünk az ipari kultúra minőségét és jellegét, hagyományait, ennek esetleges változásait. Mezőgazdasági kultúra esetén – amennyiben van – ugyanúgy annak hagyományait, minőségét és jellegét, ezek kapcsolatát a művelődéssel, az iskolákkal. A következő terület a település művelődési és iskolai hagyományai, és ezek beépülése, illetve beépíthetősége az iskolai programokba. Fontos kitérni az éghajlati viszonyokra, valamint a jellegzetes arculatmeghatározó tényezőkre, körülményekre is. Fontos lehet a vizsgálódó, tájékozódó pedagógus számára a helyi tulajdonviszonyok alakulásának ismerete, némi történelmi kitekintéssel. A polgári fejlődés, a munkásság és az értelmiség aránya, jellege és helyzetük meghatározó lehet az iskolával szemben támasztott követelmények, elvárások megfogalmazásakor és az esetleges fejlesztési irányok meghatározásakor is. További szempont lehet a helyi társadalom rétegződésének többoldalú vizsgálata. Így a vallási összetétel, megosztottság, ennek aránya és hatásai az oktatásra, nevelésre, az életkor szerinti megoszlás, a munkanélküliek aránya, az eltartók és eltartottak aránya, a kisebbségek aránya, amennyiben van önkormányzatuk, annak működése és hatása az iskolára. A társadalmi mobilitás hogyan alakul a településen, milyen annak szerkezete, milyenek a fő irányai (felfelé, lefelé irányuló, kisléptékű, nagyléptékű, konzisztens, inkonzisztens, intragenerációs, intergenerációs stb.). A körültekintő programkészítés kiter a település általános egészségi és – amennyiben van adat – mentálhigiénés állapotára is (a rendszeres gondozásra szorulóknak száma, a krónikus betegek és a szenvedélybetegek száma, az általános egészségügyi ellátás színvonala, a térségi kapcsolatok és más fontosabb információk stb.). A városi kulturális adottságok, múzeumok, a művelődési ház, a színház, a mozi, a könyvtárak és más iskolák mint partnerek ismerete és az ezekkel

való, a program szempontjából fontos kapcsolatok kiépítése, szervezett formába öntése lényeges eleme az iskolai dokumentumoknak. Hasonlóan fontos szerepet játszik a település infrastruktúrája, a kapcsolódási pontok a távolabbi régiókkal, a nagyobb egységekkel. Meghatározó jelentőségű a megközelíthetőség, a közúti és vasúti közlekedés minősége, a telefonhálózat kiépítettsége is. A helyi tömegkommunikációs eszközök sok helyen még folyamatban lévő kiépülése politikai viharok is kavaró változásokat hozhat az iskola életében. A helyi televízió, rádió, a kábelhálózatok, az esetleges Internet-csatlakozási pontok, mind hozzátartoznak ahhoz a kultúrához, mely az adott térségre hatást gyakorol, és az ott élő emberek életminőségét befolyásolhatja. Hasonlóan fontos információt adhatnak, elsősorban a pedagógiai program szempontjából, a vállalkozások minőségére és jellegére vonatkozó adatok, a jellemző ipari tevékenységek számbavétele, az esetleges regionális iparágak, körzetek, ipari parkok, és ezeknek a képzésre, nevelésre gyakorolt összhatása. Lényeges lehet még az adott város lakásviszonyainak áttekintése, a komfortfokozat, a lakásméret, az infrastrukturális ellátottság és az ezekhez kapcsolódó életmód vonatkozásában. Az iskola szempontjából fontos még a következő iskolafokkal való kapcsolat, a folyamatos párbeszéd, valamint az iskola-fenntartóval való partneri viszony minősége is. A társadalmi szervezetekkel, egyesületekkel, pártokkal, egyházakkal, szociális intézményekkel a pedagógiai értékek és a függetlenség alapján célszerű a kapcsolatokat kiépíteni és folyamatosan ápolni.

Községi iskolák

A községi iskoláknál a település nagysága és általában az infrastrukturális „ellátottság” miatt a helyi sajátosságok még jobban meghatározóak, mint a városban. Az azonosságokat nem ismételve, csupán néhány eltérő jellemzőt említek az alábbiakban. Így elsőként a település mezőgazdasági kultúráját, adottságait, ezzel összefüggő hagyományait kell kiemelni. Az elemzésnek cél-

szerűen ki kell térnie a termőhelyi adottságokra, a csapadékviszonyokra, a termőföldre, a napfényes órák átlagára stb. Részletesebb elemzés tárgya lehet, különösen a fakultációk és az esetleges szakmai orientációk programjának összeállításánál az adott mezőgazdasági kultúra minősége és jellege (pl.: szőlő-, gyümölcs-, zöldségtermesztés, gabonafélék stb.). Igen fontos a helyi társadalom rétegződése, a vallási kultúra megőrzése – amennyiben több felekezet él egymás mellett, milyen az egymáshoz való viszonyuk és milyen a kapcsolatuk egymással. Van-e és milyen összetételű, létszámú értelmiségi a községben? Lehet-e rájuk számítani a település kulturális életében, és milyen hatásai lehetnek ennek az iskolára? Falvaink jelentős részében jellemző az általános elmagányosodás, az öregedés, az egészségi állapot (testi és lelki) fokozatos romlása. Erre a sajnálatos folyamatra valamilyen válaszolnia,

reagálnia kell az iskolának is. Községeink jelentős része valamilyen nagyobb tájegység, régió vonzáskörzetében található. Ezek a térségek valamilyen lehetőséget is rejtenek magukban, az ott található természeti értékek kihasználhatók a települések számára. Be kell kapcsolódni a nagyobb egységek regionális fejlesztési terveinek megvalósításába, s ebből a legjobban az iskola veheti ki részét az emberi erőforrások fejlesztésével, esetlegesen speciális programok kidolgozásával, végrehajtásával.

Halmazottan hátrányos iskolák

Halmazottan hátrányos iskolákról általában akkor beszélhetünk, amikor az adott település több szempontból is lényegesen rosszabb helyzetben van, mint az átlag, to-

vábbá az iskolahasználók érdekérvényesítési lehetőségei is sokkal rosszabbak, azaz jelentősen eltérnek az optimális mértéktől. Az iskola így nem képes megfelelni a vele szemben támasztott jogos elvárásoknak, mert ebben a környezetében döntő mértékben akadályozza. (Saját hibáján kívüli okokból korlátozottak az iskola lehetőségei.) Több hátrányos tényező együttes megléte: például a szülők szociális helyzete, a fenntartó anyagi gondjai, az alacsony gyermeklétszám, az iskola műszaki állapota stb. mind

olyan hátrányos helyzetbe hozó tényezők lehetnek, melyek bizonyos mértékig behatárolják az iskolai funkciók ellátását.

Nagy kérdés, hogyan és miként kell megjeleníteni a pedagógiai programban és más iskolai dokumentumokban azokat a települési sajátosságokat, amelyek csak a rosszat és a problémákat viszik be az iskolába. Mindenekelőtt azt szükséges leszögezni, hogy az iskola nem szakadhat el a helyi társadalmi valóságtól; annak akkor is hű képe lesz, ha nem vesszük figyelembe azt – legfeljebb még torzabb, „vadabb” leképezése annak.

el a helyi társadalmi valóságtól; annak akkor is hű képe lesz, ha nem vesszük figyelembe azt – legfeljebb még torzabb, „vadabb” leképezése annak. Ezért az iskolának arra kellene törekednie, hogy a helyi társadalom halmazottan hátrányos helyzetéből adódó nehézségek úgy jelenjenek meg, mint az iskola eszközeivel és lehetőségeivel – legalább részben – megoldandó feladatok. A programoknak legalábbis tükrözniük kellene az erre irányuló törekvést. Az esetek jelentős részében ugyanis nemcsak pénzkérdésről van szó. Egy olyan településen, ahol szinte az egyetlen munkahely az iskola, valóságos „missziós” küldetést kell vállalnia. Nem vonhatja ki magát a közösségi teendőktől, ha a társadalomért, szűkebb környezetéért felelősséget érez. Amennyiben valóban a „mi iskolánkról”

Nagy kérdés, hogyan és miként kell megjeleníteni a pedagógiai programban és más iskolai dokumentumokban azokat a települési sajátosságokat, amelyek csak a rosszat és a problémákat viszik be az iskolába. Mindenekelőtt azt szükséges leszögezni, hogy az iskola nem szakadhat el a helyi társadalmi valóságtól; annak akkor is hű képe lesz, ha nem vesszük figyelembe azt – legfeljebb még torzabb, „vadabb” leképezése annak.

van szó, akkor ez nem is okozhat problémát. Amit a szemléletformálás, a szándékok és az emberi erőforrások terén tehetünk – s ez nem kevés –, meg is kell az iskolának tennie. A halmozottan hátrányos helyzet ugyanis nem lehet végleges állapot, rögzült minta. Az egyik kitörési pont – ha nem a leglényegesebb –, éppen az iskola lehet, amennyiben átgondolt és ésszerű programalkotással, a településen még élő összefogásra kész, „hadra fogható” embereket és értékeket sikerül aktivizálnia, megnyernie erre a feladatra. Fontos, hogy a halmozottan hátrányos helyzetet ne intézzük el csupán kézlegyintéssel. A pontos helyzet- és állapotfelmérés – amely még az egészen világos problémáknál is hasznos lehet, a bonyolult helyzetekben pedig egyenesen nélkülözhetetlen –, nem kerülhető ki ezeken a településeken sem. Az iskolának megvannak azok az eszközei – személyi és tárgyi feltételek, programok –, amelyek alkalmassá tehetik a hátrányos helyzet kezelésére, fokozatos felszámolására. A kérdőíves és szociológiai indíttatású „feltérképezésekbe” fektetett energia sokszorosan megtérül a gyakorlati munka során.

Az iskola mint a helyi társadalmi innováció egyik lehetséges „motorja”

Közoktatási intézményeink s programjaik kapcsolatba hozása az innovációval, valóságos tartalmi kapcsolatot jelent. A tartalmi elemek mentén igen sokoldalú, a helyi társadalom egészére kiterjedő kölcsönhatás alakulhat ki. Egy lehetséges konkrét megközelítésben az alábbi területeken lehetnek élő kapcsolatok:

- helyzetelemzés;
- programkészítés;
- a pedagógiai program és a helyi társadalom (gyakorlati kapcsolatépítés);
- a pedagógiai programon kívüli iskolai munka;
- a pedagógus mint a helyi társadalom fejlesztője, innovátora.

A helyzetelemzésben a kapcsolatok alapja jelenik meg. Ahogy az előbbiekből vázoltam, az egész társadalomról kapunk valós képet, mely által a konkrét kapcsolódá-

si pontok meghatározhatók. Így ez a munka a kiindulópontja minden további tervezésnek, fejlesztésnek, de a jelenben folyó tevékenységnek is. A munkamódszer egyaránt lehet a rendelkezésére álló statisztikai adatok elemzése, az interjúkészítés, a kérdőíves megkeresés stb. Az alapos és mélyreható elemzés nem felesleges munka. Az eredmény hosszú távon mindenképpen beéri. Az iskolai dokumentumok többsége is olyan hosszú távra – minimum egy pedagógiai ciklusra – szóló anyag, hogy már ezért is megéri a nagyobb munkabefektetést.

A programkészítés, a helyzetelemzés a Nemzeti Alaptanterv és az iskolai Pedagógiai Program alapján – a törvényi feltételeknek megfelelően – összeállított iskolai dokumentum. A feltárt települési jellemzők és sajátosságok, valamint az iskola összevetése megvalósítható a konkrét programban. Ezért sem lehet a pedagógiai programot másolni, átvenni a tantervhez hasonlóan, mert minden egyes iskola környezete, adottságai, külső és belső körülményei olyan mértékben különböznek egymástól, hogy azok ezt nem teszik lehetővé. A programkészítésben már meg kell jelennie a helyi társadalom igényeinek, akár az agrárágazat vagy az iparszerkezet, a szolgáltatások vagy bármi más területen. Pontosan ettől lesz helyi, és csak az adott iskolára igaz és érvényes a program.

A Pedagógiai Programnak tartalmaznia kell mindazokat az órákat és foglalkozásokat, melyeket az iskola vállal, és ezek megvalósításához az iskolafenntartó biztosítja a szükséges feltételeket is. Mindez azonban nem jelenti azt, hogy az iskola adott esetben programon kívül nem végezhet más, közművelődéssel összefüggő feladatokat (képzés, átképzés stb.). Ezek a tevékenységek is alkalmasak az iskolai munkában gyakorlatot szerzett, rátermett pedagógusok bekapcsolására a helyi társadalmi innováció folyamataiba. Az iskola berendezése, kialakítása és funkciója folytán alkalmas egy sor más pedagógiai jellegű szolgáltatásként is felfogható feladat ellátására egy adott településen. Ezek a kapcsolatok az eszmei értékeken túl, némi anyagi előnyökkel is járhatnak az iskolák számára. Különösen olyan kisebb településen, ahol amúgy sincs túl

nagy választék, az iskolaépületen kívül alig van más lehetőség egy-egy tanfolyam, továbbképzés, rendezvény lebonyolítására.

A pedagógusnak mint a helyi társadalom fejlesztőjének, sajátos, harmadik ezredfordulós követelményeknek kell megfelelnie. Mindenekelőtt új típusú felnőtt kapcsolatok kiépítésére és működtetésére van szükség (szülők–tanárok–iskolaszék–önkormányzat–iskolafenntartó–oktatási bizottság stb.). Sajátos keveréke jelenik meg ilyen módon a politikának, a szakmának és a helyi gazdasági érdekeknek. Nem mellékes a közművelődési, kultúrateremtő és -építő feladatok és az eközben kiépülő kapcsolatok hálója sem az iskola szempontjából. Ezekből az iskolának „győztesként” kell kikerülnie ahhoz, hogy érdekeit és a jövő nemzedékek érdekeit is meg tudja jeleníteni. Szükség van még szociokulturális tájékozottságra, a társadalmi igények és elvárások ismeretére és értésére is. A pedagógus olyan *kompetens* személy legyen, aki megújító és tanácsadó is egyben. Tevékenységét aktivitás jellemezze, a társadalmi folyamatoknak ne elszenvédője, hanem kezdeményezője legyen. Sajátos konfliktuskezelő és -tűrő képességre is szüksége van. Egészséges és kulturált vitakészség jellemezze őt. Nem elegendő megfelelően kiválasztania és közvetítenie (letanítania) a tananyagot, hanem sajátos integrálónak is kell válnia. Legyen olyan hiteles személy, akire jellemző a szakmai hozzáértés, aki valóban ért ahhoz, amit csinál, és abban szakmai fölény – de ne gőg – jellemezze. Úgy gondolom, hogy végre elérkezett az idő, amikor a pedagógus élhet a szakmai önállóságával, és bebizonyíthatja alkalmasságát nemcsak a nevelés-oktatás kérdéseiben, hanem a helyi társadalmi megújulás segítésében, gerjesztésében is.

Összefoglalás

A települési adottságok és sajátosságok megjelenítése az iskolai dokumentumokban stratégiai fontosságú kérdés. A helyi tantervek és programok értéke és értelme éppen az, hogy azok nem akarnak semmilyen központi utasítást, kötelező stúdiumot ráerőltetni az oktatási intézményekre. Az

iskolának joga és kötelessége, hogy a használók döntése alapján válasszon, miközben a helyi társadalom, település sajátosságai, viszonyai meghatározó jelentőségűek maradnak. Így válhat az iskola valóban szerves részévé az adott településnek, s fogadják el sajátjuknak az érintettek (szülő, gyermek, pedagógus, önkormányzat). A mai magyar társadalomban a különféle iskolai dokumentumok – Pedagógiai Programok és Helyi tantervek – elkészítése, bevezetése alkalmat adhat arra is, hogy az iskola, a helyi társadalom „motorjaként” gerjesztője legyen fontos és kívánatos folyamatoknak, illetve a gazdasági fejlődésnek. Így arra is lehetőség kínálkozik, hogy ebben a folyamatban a pedagógus személye is súlyának és jelentőségének megfelelően vegyen részt, mint a szerves társadalmi fejlődés jelentős mozgatója. A „pedagógus szakma” tekintélye, megítélése is növekedhet, hiszen a szakmai követelmények emelésével és az eredményességi mutatók kedvezőbb alakulásával elismertebb, hozzáértőbb, szakmailag felkészültebb értelmiségivé válhat a pedagógus. Az ezredforduló új iskolai kultúrája gyökeres szemléletváltást igényel a társadalomtól, annak minden szereplőjétől. A helyi programok és az iskolai munka ennek alapján valóban innovatív, önálló alkotó munka lehet a jövőben.

Hidvégi Péter

Irodalom

- BENEDEK I.: *Közoktatási szakértők kézikönyve*. OKI, Bp. 1997.
 BOGNÁR M.–HORVÁTH H. A.: *Hogyan készítsünk helyi tantervet?* Új Pedagógiai Szemle, 1996. 5. sz.
 KISS M.–MEZŐSI K.–PAVLIK O.: *Értékelés a pedagógiában*. OKI, Bp. 1997.
 KOZMA T.–LUKÁCS P.: *Szabad legyen vagy kötelező?* Educatio, Bp. 1992.
 MIHÁLY O.: *A közoktatási intézmények tevékenységének tervezése és ellenőrzése*. Miskolci Egyetem–Soros Alapítvány, Miskolc 1996.
NAT közös követelmények a Pedagógiai Programban. Szerk.: MIHÁLY O. OKI, Bp. 1997.
 NOVÁK G.: *Kistérségek nagy jövő előtt*. Köznevelés, 1998. 7. sz.
 TÍBORI T. T.–KISS T.: *Közösség, közösségi kommunikáció I–II*. OKKER, Bp. 1996.